

1761

Første gang der findes beskrivelser af bygningerne på grunden er ved brandforsikringens taksation i 1761. På denne tid lå grunden i udkanten af byen, med åbne marker mod vest. Bygningerne er sandsynligvis opført en del år tidligere. I 1761 er kobbersmed Niels Pedersen noteret som ejer af det, der dengang hed matrikel nr. 74. Hans bolig og værksted lå i et 12 fags bindingsværkshus, udfyldt med murværk mod gaden og lerklinet mod gården. Taget var dækket af teglsten, sådan som forskrifterne påbød som følge af de store brande Roskilde i perioden 1731-1735.

Huset blev opvarmet af 2 bilæggerovne (ovn, hvor indfyringen sker fra det tilstødende rum, således at ildstedet ikke er i direkte forbindelse med det rum, der opvarmes) forbundet til hver af de to skorstene.

I gården havde kobbersmeden stald og avlshus i et 6 fags lerklinet bindingsværkshus med halmtag.

Staldbygningen delte matriklen i en gårdsplads mod øst og en have mod vest ud mod det åbne land. En opdeling, der holdt sig helt op til 1892, hvor Elias Oluf Lützhøft inddrager haven til sin korn- og foderstofforretning.

Til gården hørte et perpetueret (forpagtet) jordlod i Store Hede øst for byen (ved Hedehusene). Dette fremgår af købekontrakt fra 1873, hvor bagermester Horn sælger jordloden til Mads Hansen for 2100 rigsdaler. I købsaftalen benævnes jordloddet matrikel 54 og angives at være 6 7/8 tønde land stort.

1765

Ca. 1765 river Niels Pedersen bygningerne ned og opfører i stedet et lidt større hovedhus på 15 fag i bindingsværk af egetræ og med tavl (murede udfyldninger) mellem bindingsværket og tag af teglsten. Bygningen forsynes med en 3 fags kvist så tagetagen kan udnyttes til værelser og der etableres kælder under en mindre del af bygningen. Kældernedgangen ses i dag i bagbutikken. Samtidig tilføjer Niels Pedersen en sydlænge på 13 fag, også i bindingsværk og med murede vægge og tag af teglsten. Denne bygning, der også opvarmes med en bilæggerovn indrettes til køkken, kamre, vognremise og lade.

Sydlængen sammenbygges med den gamle staldbygning, der samtidig udvides med 4 nye fag. De nye fag får stråtag, medens de 6 gamle fag bibeholder deres halmtag. En lille kvist giver adgang til loftet.

For enden af bygningen etablerer han et mindre halvtagshus (betyder tag med halvt tag - et tag, der kun har fald til den ene side) med murede vægge og tag af teglsten. Bygningen anvendes til lokummer, svinesti og deslige.

Hovedbygningen og sydlængen er de samme bygninger, som i dag danner rammen om købmands- og slagterbutikken, idet hovedbygningen dog blev afkortet i 1863 i forbindelse med opførelsen af beboelsejendommen i nr. 6.

1767

I 1767 køber sognepræst ved Vor Frue kirke, Hans Christian Thestrup gården og indretter den til præstegård. Hans Christian Thestrup, der var født 21.2.1732 i Dannemare ved Maribo blev præst ved Vor Frue kirke 23. januar 1767. Thestrup låner i december 1767 200 rigsdaler af Duebrødre Klosters Kasse med sikkerhed i 3 dobbelte cylindriske kakkelovne i hans gård i Ringstedgade. Det ser af dette og andre lånesager ud som om det var almindeligt at man kunne låne penge af Duebrødre Kloster, idet hverken Roskilde Bank eller Sparekasse var grundlagt på dette tidspunkt. I lånepapiret bliver det oplyst, at gården ligger mellem kleinsmed Jørgen Hansens hus og hattemager Casper Willings hus. Pantebrevet udslettes (annuleres) i februar 1783, da lånet er betalt. I februar 1782 rejser han imidlertid til Norge, hvor han bliver præst i Arendal.

1783

I 1783 køber rådmand og birkedommer Friderich Hansen, der senere bliver cancelliråd, ejendommen af sognepræsten. Han foretager ikke nogen ændringer på gården, men indretter dog sit embedskontor i forhuset. Friderich Hansen driver dog ikke ejendommen som gård, men har i følge folketællingen i 1801 i stedet bl.a. 3 latinskoledisciple boende. Der er ikke fundet nogen købekontrakt på handelen, men i følge pantebogen låner Friderich Hansen 950 rdl af Latinskolen den 22. januar 1783 med pant i ejendommen, der oplyses at ligge mellem Jens hattemagers hus mod syd og Brønnicke dragers hus mod nord. Lånepapiret annulleres i 1812, da lånet er betalt ud. I følge "kongelige rescripter, resolutioner og collegialbreve for Danmark og Norge" af 1818, side 313 søger Friderich Hansen den 7. februar 1809 om at måtte blive afskediget ("entlediget") som første rådmand og som birkedommer i Roskilde. I forbindelse med nedlæggelsen af St. Jørgens og Bidstrupgårds birk. Kongen udviser sin nåde til at Friderich Hansen bliver afskediget imod "at han skal nyde af det første

embede 250 rdl årlig pension samt bruger af 4 tdr land i Rådmandsvænget; og af birkedommerembedet de faste indkomster, af hvilke han hidtil har været i besiddelse."

1809-1813

Prokurator Niels Christian Dahlstrøm køber ejendommen af Friderich Hansen på et tidspunkt mellem sidstnævntes pensionering og død. Det kan eventuelt hænge sammen med annulleringen af lånepapiret i 1812. Det er i skøde- og panteprotokollen i forbindelse med Dahlstrøms videresalg noteret, at der ikke findes noget i skøde- og pantebogen om Dahlstrøms retmæssige ejerskab af matriklen, d.v.s. der findes i denne ikke noget om handelen mellem Friderich Hansen og Dahlstrøm. Det er dog ved Dahlstrøms salg af ejendommen noteret, at køberen overtager en obligation til Friderich Hansen på sølvværdien 1750 rdl.

1813

Niels Christian Dahlstrøm, der var fuldmægtig ved Ramsø og Tune herreder, ejendommen, sælger i 1813 gården videre til malermester Hedde Jantzen Ehlers for 3.000 rigsdaler sølv. Ved overtagelsen af ejendommen overtager Ehlers også forpligtelsen til at færdiggøre den reparation som tømmermester Odker er igang med, som regningsarbejde og i handelen indgår også overtagelse af de brædder og materialer, der ligger på grunden samt til indkøbsprisen, de materialer som ligger på oplag i København. Dette kan tyde på, at gården har fået en tiltrængt renovering. Som en pudsighed nævnes i købsaftalen, at køber og sælger deler frugten fra haven.

Hedde Jantzen Ehlers var født i 1784 i Østfriesland og kom i 1809 til Roskilde, hvor han fik borgerbrev. Kort efter kom han i byrådet. Her var han i 1833 en af initiativtagerne til uddybningen af sejlrenden fra Frederikssund til Roskilde fra 3 til 10 fod, så almindelige skuder kunne besejle Roskilde.

1817

Malermester Hedde Jantzen Ehlers ændrer i 1817 indretningen af sydlængen til malerværksted, mens han nedriver længen mod vest for i stedet at opføre en ny bygning langs det nordlige skel.

Denne bygning er, som de andre bygninger, udført i bindingsværk med murede vægge og tegltag er 12 fag lang. I den vestlige ende af bygningen indretter malermesteren stald, brændehus og lokum og i den østlige ende indretter han bageri, som han udlejer til forskellige

bagemestre. I bageriet indrettes bagerovn opvarmet af en kobberkedel på 3/4 tønders størrelse, tilsluttet bygningens skorsten. Dette mål angiver kedlens størrelse, idet 1 tønde svarer til ca. 130 liter.

1859

Vi skal helt frem til 1859, før igen sker noget ved bygningerne på matriklen. Dette år overtager en af byens 6 bagere, bagermester John Andreas Horn ejendommen efter sin svigerfars død. Horn havde i længere tid lejet sig ind i bageriet og falder for malermesterens datter, Hedevig Jensine Ehlers, som han gifter sig med. Bagermesteren foretager straks en stor ombygning af nordlængen, idet han stort set river hele bygningen ned. og genopfører en større i 2 etager. Kun en del af den vestlige bindingsværksgavl bliver genanvendt, mens den så godt som nye bygning opføres 17 fags længde, grundmuret (muret helt fra grunden) i 2 etager med pudsede facader og tegltag. I stueetagen indretter Horn bl.a. bageri, brødkammer, pakkerum og brændehus, mens der på 1. salen indrettes tørreloft og melloft med 6 store melkasser i zinkbeklædt træ. For indhejsning af varer etableres der kvist med hejseværk. Der installeres en ny bagerovn opbygget af ildfaste sten og i 6 tønders størrelse. Bageriet har tilsyneladende været som produktionssted og ikke som udsalgssted, med mindre de har "solgt fra døren".

(I nordlængen har bageriet ligget øst for indgangen til håndværkermuseet, på 1. sal bag ved den gamle bindingsværksvæg med vinduet. Denne bindingsværksvæg kan dog ikke være en del af den gamle bygning, der jo kun var i 1 etage. I rummet bag væggen er der et støbt gulvfelt. Det er her, melkasserne har været og er gået igennem gulvet. Resten af loftet har været brugt til melloft. Det må antages at selve bageriet har ligget dels på 1. salen og dels i stueetagen)

I tilknytning til nordlængen opfører Horn mod syd en en-etages grundmuret længe på 10 fag med tegltag. Bygningen indrettes til lo, stald, vognremise og karlekammer.

Ved gavlen opføres en mindre halvtagshus til lokummer.

1863

Bagermester Horns forretning går så godt, at han allerede i 1863 kan opføre et nyt 17 fags forhus ud mod Ringstedgade, nord for det eksisterende, som han samtidig afkorter med 3 fag. Det nye forhus opføres, som nordlængen i 2 etager i murværk og med skifertag og der etableres kælder under godt og vel halvdelen af huset. I stueetagen etableres gennemkørsel til gården og værelser, medens der på 1. salen og kvistetagen indrettes lejligheder.

I kældereetagen installeres to kobberkedler på h.h.v. 1 og ½ tøndes størrelse forbundet til de to russiske skorstene og for opvarmning af bygningens i alt 13 kakkellovne, 2 komfurer og 2 strygeovne. (en strygeovn er en lille kantet skorsten, som var beregnet til at opvarme strygejern på - de stod på skrå op ad ovnens skrå sider)

(tidligere var skorstene så store, at skorstenfejeren kunne kravle inde i skorstenen, når den skulle renses, men inspireret fra Rusland lavede man nu skorstene, der var så små, at han ikke kunne komme ind i skorstenen, men måtte rense den fra taget ved hjælp af en stiv kost i et reb)

I det gamle forhus, der som sagt forkortes med 3 fag, indretter han butik, sandsynligvis bageriudsalg (der hvor købmandsbutikken i dag ligger).

Ejendommen tjener nu to "industrier" idet bagemester Horns svoger, malermester Ehlers's søn Lauritz viderefører faderens malerværksted i sydlængen.

I brandforsikringens taksation står bl.a. nævnt, at der i haven står et lysthus. Det firkantede stenområde, hvor Harry A. Jensens vogn står er formodentlig resterne af fundamentet for dette lysthus.

(1868)

Der udbryder brand i butikken, hvor det ene vindue (sandsynligvis det nordlige) er totaltskadet og må udskiftes, medens ruden i det andet sprænges. Vægge og dør ind til kontoret og til gangen er forkullede og må skiftes, ligesom alt tapetforingen, som det kaldtes. Loftet og den del af gulvet (15 kvadratalen = ca. 5,5 m²) er ligeledes totaltskadet og må udskiftes, ligesom at en større bjælke under gulvet må repareres. Man kender ikke årsagen til branden.

1873

I juni 1873 sælger bagemester Horn det perpetuerede jordlod i Store Hede for 2100 rigsdaler til Mads Hansen.

1874

Da bagermester Horn dør i julen 1874, fortsætter hans enke Hedvig Hansine Horn forretningen i knap en snes år.

(1883)

Den 1. marts kl. 10 om aftenen udbryder der brand i bageriafsnittet i nordlængen. Bageriovnens røgrør, der har ligget for tæt på træværket har antændt dette. Det lykkes dog bageriets egne folk, at få bugt med ilden inden brandvæsnet når at komme, men der når alligevel at ske betydelig skade i bageriet. Nogle bærende bjælker og hele gulvet på 1. salen er brændt næsten helt væk, ligesom melkasserne er så ødelagte at størstedelen må udskiftes.

1892

Den 11. februar 1892 sælger hun dog matrikel 235, som den hedder nu, til købmand Elias Oluf Lützhøft for 40.000 kroner. Lützhøft betaler 5.600 kroner kontant, idet han overtager enkefru Horns lån i Sparekassen for Roskilde by og omegn på 12.000 kroner, et 2. prioritets lån optaget hos hendes bror, Lauritz Ehlers på 11.400 kroner samt udsteder pantebrev til enkefru Horn på 11.000 kroner. Sidstnævnte pantebrev afdrages med 500 kroner halvårligt, som det hedder til april flyttedag og oktober flyttedag. (årets terminer var opdelt efter de to flyttedage, som var 3. tirsdag i henholdsvis april og oktober. Disse dage vare altid faste skilledage i lejemål og derfor blev der i kontrakten også indført, som det var skik og brug, at enkefru Horn måtte blive boende vederlagsfrit til april flyttedag)

Elias Lützhøft havde siden 1874 lejet sig ind hos guldsmedemester Foldmand i Ringstedgade 2, hvor han drev sin urtekramhandel, medens broderen Anton Theodor Lützhøft havde urtekramhandel i Algade 2, på hjørnet af Allehelgensstræde. Elias Oluf kaldte allerede dengang sin forretning for "Brødrene Lützhøft" og underskrev sig som sådan, selvom han var eneindehaver af ejendommen og firmaet. Navnet har han sandsynligvis benyttet for, i overensstemmelse med Anton, at lukrere på sin brors allerede veletablerede forretning. I store annoncer slog de to brødre også et stort slag for fordelene ved at de tos urtekramhandeler kunne gøre fælles indkøb og dermed opnå billigere priser til fordel for kunderne.

1892

I 1892 går Elias Oluf Lützhøft i gang med at tilpasse gården. Ved siden af købmandsbutikken indretter han butik til udlejning og da hans egen butik er for smal til kolonial og korn- og foderstofforretning, etablerer han en smal lav tilbygning ud mod gården til baglokale og en udvidelse af kontoret. Den tidligere udvendige kældertrappe kommer nu ind i baglokalet.

Da gårdspladsen er for lille til hans købmandshandel, inddrager han haven og etablerer i den vestlige ende af denne et par oplagsskure.

Nordlængen bliver stadig lejet ud til bageri, men en del af bygningen inddrages nu til stald for 8 heste og på 1. salen til kornmagasin. (bemærk de små træslidser ved søjlerne på 2. sal - i disse har man kunne sætte små "skot" for at holde kornet adskilt og sikre, at det ikke flød ud over hele gulvet. Kornet ligger jo ikke fladt, men ligger med en naturlig hældning på ca. 45 grader)

1900

Udviklingen i købmandsgården går nu så stærkt, at Elias i 1900 lader den vestlige længe nedrive og i stedet forlænger nordlængen med 18 fag i murværk og med tegltag. Bygningen indrettes til en stald for 13 heste (sandsynligvis for gårdens besøgendes heste) og en stald til 4 heste (sandsynligvis gårdens egne heste). I begge stalde er der brostensgulv. 1. salen og loftet over anvendes til loft for såsæd og korn. Til ophejsning af varer etableres yderligere en kvist med hejseværk.

Elias etablerer endvidere en hestegang med tilhørende forlagstøj til at trække en kagebrækker for knusning af de foderkager, som han købte på Olie- og sæbefabrikkerne.

(en hestegang er en mekanisme, der anvendes til f.eks. at trække et hejseværk eller en maskine. I den oftest kendte spændes hesten for en bom, der kan dreje rundt om et centerspil og når hesten så går rundt om dette kan den f.eks. trække et tov og dermed varer op og ned. I dette tilfælde har hestegangen sandsynligvis været en bås, hvor hesten går på noget der ligner nutidens løbebånd, der så trækker et spil forlagstøj (aksel med remskiver) og kagebrækkeren. Den kan også have trukket remskiven oppe på 1. salen og dermed drive kornelevatoren, rensmaskinen og havrevalsen. Vi ved fra købekontrakten mellem Ida Georgine og Chr. Petersen, at hun med ejendommen har solgt en hestegang med tilhørende knuseværk) (foderkager er den faste masse, der er til rest, når f.eks. soya- og bomuldsfrø- og lignende kerner bliver presset for at udvinde olie).

Til ophejsning af varer etableres ydertil den nye kvist i den forlængede nordlænge etableres en hestegang med tilhørende forlagstøj. I den vestlige ende af gården river Lützhøft de tidligere skure ned og etablerer i stedet for en 18 fag lang halvtagsbygning, indrettet til vognporte. Elias's forretning vokser og i 1903 har han en årlig omsætning, der svarer til knap 10 millioner kroner i nutidens beløb.

1903

Den 9. juni 1903 dør Elias, 54 år gammel, på en rejse til Gevninge og hans kone Ida Georgine, født Bruun, sælger derefter kolonial-, korn- og foderstofforretningen til købmand Jens Christian Hermann Petersen for 60.000 kroner, hvor Chr. Petersen betalte 10.000 kroner kontant og samtidig overtog et 27.000 kroners 1. prioritets lån i Roskilde Sparekasse samt et 2. prioritets pantebrev til enkefru Horn med rest 5.500 kroner og endelig to nye pantebreve til Ida Georgine på henholdsvis 10.000 og 7.500 kroner. Købesummen svarer til ca. 4,1 million kroner i dag.

1945

Efter overtagelsen af købmandsgården i 1903, foretager den nye ejer Jens Hermann Christian Petersen ikke mange bygningsmæssige ændringer. I 1925 bygger han dog en lukket garage til sin kones bil (hun er den første, der får kørekort i Roskilde - Chr. Petersen har ikke selv lyst til at køre bil) og i 1945 foretager han de sidste tilbygninger på matriklen, en udvidelse af det åbne skur i det sydvestlige hjørne og etablering af det åbne skur mellem garagen og sydlængen.

Omkring 1920 ophører bageriet i nordlængen og Chr. Petersen benytter nu hele bygningen til sin forretning.

1955

I 1955 dør Chr. Petersen og hans to sønner, Carl Viggo og Verner, der har hjulpet ham en del år i forretningen overtager denne og fører den videre indtil Roskilde Kommune overtager gården i 1978. Året efter lukker de to sønner forretningen, hvorefter Roskilde Kommune sammen med Roskilde Museum restaurerer bygningerne, så købmandsforretningen kan genåbne i 1982.